

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTĂ BISERICESCĂ, ȘCOLARĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

ABONAMENTUL:

Pe un an 20 coroane.
Pe jumătate de an 10 coroane.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ:
DUMINECA.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arad, Strada Deák Ferenc Nrul 35.
Telefon pentru oraș și comitat Nr. 266.

Probleme școlare.

— Școala normală. —

În săptămânile trecute s'a ținut congresul învățătorilor. Au fost cuprinși și ei de epidemia care bântuie la noi de câteva ani încoace. Au făcut și ei adunare mare și glasul dăscălesc să se audă la cei chemați a-l auzi.

S'a ținut congresul, dar n'a fost complet. Au lipsit mulți învățători, oameni muncitori și de tot expuși, nu numai în trecut, dar mai ales în prezent; glasul acestora n'a putut fi auzit și ascultat măcar și ei oameni, multe vor avea de spus, multe reuțări îi apasă și mă credeți și ei ar vrea să se ușureze. Și poate tocmai spusurile lor să fi contribuit la formularea, respective precizarea unor proiecte sau hotărâri, din câte s'au adus în congresul ținut în timpul alor 3 zile.

Între multe sau puținele hotărâri este una referitoare la școala normală (pedagogii.) Se spune să fie de 6 ani și de mare natură, ca absolventul normalist să poată trece la universitate. Ideie foarte bună și salutară. Pentru că în starea în care sunt acum școlile normale nu mai pot rămâne. Se cer reforme radicale și îndrăznețoare spiritului timpului. Îmi pare rău că nu am avut de unde mă informa mai precis despre particularitățile diferitelor propuneri, le cunosc numai în general, deși ar fi bine să le cunosc și în detalii.

Da, e bine să fie studiul normal de 6 ani, dacă nu de 7—8 ani, în care caz ar fi un fel de pedagogiu de caracter mai superior și care dă o pregătire cu mult mai potrivită menirii învățătorului popular.

În școala de acum normală nu se propun atari lucruri care sunt strict necesare. Științele reale sunt neglijate cu totul. Meslele elevii așa zis calificați și nu cunosc nici ideile conducătoare ale timpului, de probleme sociale, sau științifice nici vorbă nu poate fi. Pe iscusința elevului nu te poți baza, nu poți cere dela el o maturitate pe care nu o are. El poate avea diligență și inteligență naturală, dar nu are educație și este lipsit de spiritul de inițiativă respective de formarea lui. Nu are îndrăznețurile pentru mai mult, se îndestulește numai cu cât i-se dă ori prin manual ori prin predare, dela sine nu are pornirea de a cerceta și consulta și alte lucruri, de a scruta și alte terene, este încă tot școlar și nu student. El nu mai trebuie să fie școlar, elev în pedagogie, ci student

în pedagogie, care studiază cu oarecare temeinicie cele propuse și auzite.

Sunt unii cari au cunoștința unor termeni științifici, dar nu au cunoștința cuprinsului lor. Pentru ei lucrurile cele cari s'ar cuveni să fie mai răspândite, sunt numai niște himere, au auzit sau eventual citit câte ceva despre ele, dar cunoștință încă nu au cu nimic din cele auzite. Și nici nu pot avea. Obiectele cari se propun și planul de învățământ eschid toate acestea. Se propun lucruri, cari pot fi înlăturate; în planul de învățământ, — caracteristic pentru școlile noastre, — se iau atari generalități, cari nu mai sunt în stare a-i da elevului un cvant de știință sigură. Plutește numai la suprafață, de adâncit nu se poate adânci în nici un studiu, deoparte pentru că n'au curaj, se îngrozesc de cărți, de altă parte timpul este așa de scurt, încât vede că nu are rost a intra în un studiu, care nu se poate face fără supravegherea profesorului.

Până când elevii gimnaziali au ocazie să se cunoască cu elementele științelor naturale mai temeinic, elevii dela școala normală nu pot gusta plăcerea aceasta. Învață lucruri seci, din aceste științe nu vede viața în nimic, totul e mut în jurul lui, iar la întrebările pe cari el în anumite momente și le pune — dacă și le pune — în vreme de 4 ani de zile nu primește răspuns, așa că rămâne în oarecare nedumerire inconștientă și un apatic față de probleme mai înalte. Aceasta stare n'ar fi permisă, doar învățătorul are o misiune socială foarte importantă, și el în decursul alor 4 ani nu se cunoaște cu nimic ce i-ar înlesni propășirea pe teren social; sociologie nu cunoaște, legile sociologice sunt străine pentru el, afară de unele elemente ale psihologiei și acestea în coajă de nucă aproape. De științele reale, pozitive nu îndreznesc a mă atinge. Aici se vede golul cel mare, care în forma de azi a școalei nici la un caz nu se poate umplea. Nu cunosc băieții nimic din domeniul astronomiei, geologiei, biologiei naturale din natura organică și anorganică. Ce li-se face de cunoscut e așa de minimum, încât ei aproape nimic nu se pot folosi de cunoștințele lor. Nu știu ei urmări dezvoltarea intelectuală a omenimei, nu pot urmări evoluția firească, nu recunosc ideile conducătoare, și ca urmare nici nu se pot asimila.

Și oare cum ar trebui și ce-ar trebui de făcut. Unde e vina și care e buba? Vina este și cea mai mare greutate e, că băieții vin la școala normală încă băieți.

Pe ei nu-i poți conduce cu convingerea, ci cu disciplina din școlile inferioare. Pe ei nu-i conduce intelectul, ci sentimentul. Deci ar fi bine, ca în pedagogii să vină elevii numai cu 6 clase, puțin mai serioși și să stea aici dacă nu 7—8, dar minimum 6 ani. În acest caz nu vor avea lipsă mare de pregătiri ulterioare, în acest timp pe lângă predarea și propunerea tuturor studiilor indispensabile și în special științele reale, se vor cunoaște cu tot ce contribuie la formarea unei culturi generale, ca om social intelectual și ca om de specialitate.

Studiile cari nu pregătesc pentru oficiul dăscălesc vor fi abandonate, se vor împărți materiile de învățământ așa, ca băieții să nu fie prea îngreunați, cele ce se propun să și-le poată însuși temeinic nu numai prin prelegeri, ci și prin lectură multă și diferită. Va fi crescut ca om inteligent și nu ca unul, care ar fi pe scara cea mai de jos a păturii intelectuale.

Pentru sanarea acestora să se facă vorbărie serioasă și nu de nimic. Fiecare, care are cauza la inimă să-și spună propunerea bine formulată și studiată, s'o dea în publicitate, ca să fie accesibilă tuturor. Propunerile congresului să se realizeze, să se prelucre de urgență proiectele și mai ales planul de învățământ să fie compus de oameni serioși și specialiști și nu de oameni de reclamă. Starea socială a învățătorului întru cât se poate să fie nivelată alături de celelalte pături intelectuale, doar școala lui e centrul cultural în popor. Când va fi să se isce o discuție vie, învățătorul să fie în stare a lua parte la ea, nu ca diletant, ci ca unul care cunoaște chestia cu o oarecare temeinicie. Să poată lua parte la mișcările de caracter mai superior, fie sociale, fie științifice. Toate acestea nu-i permis să pierdem din vedere când e vorba de prim motorul cultural: de învățător. *Sirius.*

Sistemul de examene în preparandia (școala normală) română din Arad.

De: Dr. T. Botiș.

Pentru a se putea constata progresul elevilor în studii și munca săvârșită de profesori în cursul anului școlar, se practică în institutul nostru următorul sistem de examene:

1. *Examenele „menstruale” sau lunare* („examen menstruale”) la sfârșitul fiecărei luni. Aceste examene erau un fel de recapitulări ori colocvii, nu aveau un program anumit, ca și examenele publice și nu erau împreunate cu clasificarea elevilor din singuraticile studii. Se țineau

de regulă într-una din zilele ultime ale fiecărei luni, sub conducerea directorului local sau a seniorului¹⁾ ca să se constate, ce și câtă materie de învățământ au parcurs profesorii din obiectele ce le propuneau și ce zel și diligență desvoaltă elevii. În anul 1845 — la rugarea conferinței — inspectorul Gyurkovich le abandonează cu totul²⁾).

2. **Examenele „trimestrale” sau „treilunare”** („Examen trimestrale”) erau examene publice, împreună cu clasificarea elevilor, ce se țineau după terminarea alor trei luni din fiecare semestru, adică la finea lui ianuarie și iunie³⁾.

Programul lor îl stabilea consesul și-l aducea la cunoștința tinerimei prin un afiș de felul:

„Cetățenilor Preparanți spre întreagă împlinire”.

Ca să se poată săvârși Examenurile a Trimestrului de acum în cele mai în jos însemnate trei zile; s'au încheiat, ca Tinerimea la școală dimineața la 7, iară după amiază la 2 ciasuri să se adune, unde numitele examene după rândul următor să vor ține, precum:

Cursul I			
Luna și Datumul	Zilele	Înainte de amiază	După amiază
Iunie 20	Marți	Răsufare toată ziua	
— 21	Miercuri	Pedagogia Limba Nemțească	Istoria Biblică Limba Ungurească
— 22	Joi	Aritmetica Limba Sârbească	Gramatica
— 23	Vineri	Geografia Cântarea	Dela 2-4 ciasuri Tipic com.

Cursul II			
Luna și Datumul	Zilele	Înainte de amiază	După amiază
Iunie 20	Marți	Răsufare toată ziua	
— 21	Miercuri	Catihetica Limba Nemțească	Metodica Limba Ungurească
— 22	Joi	Epistolografia Limba Sârbească	Aritmetica
— 23	Vineri	Istoria Ungariei Cântarea	Dela 2-4 ciasuri Geografia 4-6 Tipic com.

Datu-s'au din Consesul Literaricesc în Aradul-Vechiu 19 iunie 1822 după Cal. Iul.

prin profesorul și
actuarul Consesului
Alexandru Gavra³⁾ m. p.

După terminarea examenelor trimestrale elevii se clasificau din toate studiile, iar clasificările dimpreună cu observările consesului, se înaintau inspectorului și se publicau tinerimei spre orientare⁴⁾. Cei ce dovedeau neștiință din unul sau alt obiect erau „admoniați părintește”, iar cei ce obțineau calculi nesuficienți din mai multe sau din toate studiile, se amenințau cu repetiția cursului⁵⁾.

Examenele trimestrale se susținură cât trăi Nestorovici, după moartea lui însă eșiră din uz cu încetul și pe neobservate. Conferința profesorală din 3 iunie 1845 își întemeiază rugarea către inspectorul pentru a șterge examenele mensuale, pe cari zelosul director local Constantin Ioanovici le ținea cu toată rigoarea, pe motivul, că chiar și examenele trimestrale, ca necorespunzătoare scopului s'au sistat „înainte de mai mulți ani”⁶⁾. Sistându-se examenele lunare și treilunare rămân în vigoare numai:

3. **Examenele semestrale** („Examen seu Tentamen semestrale”). Erău examene publice cu cari se încheia munca școlară de 5 luni, la jumătatea și finea anului școlar. Programul lor stabilit de conses și aprobat de inspectorul se publică tinerimei în următorul mod:

La sfârșitul semestrului I. sau de „iarnă”

Cetățenilor Preparanți spre știință.

Dupăce din mila lui Dumnezeu semestrul acesta a anului curgătoriu de săvârșit s'au apropiat, ca sânguința fieștecărui tinăr scholasticesc de aicea, care pentru întemeierea fericirii sale cei viitoare au pus-o după cuget să se poată osebi; și iarăș: ca spre arătarea vredniciei sale fieștecare bine să se poată găti, din încheierea D. D. Cateheta și Profesori. În bună vreme să înștiințeze: cumcă Studiile Institutului acestui crăesc în opt rânduri împărțindu-se din ele Examenurile cele Publice semestralnice în fieștecare zi (înțelegând dela 7 aprilie stil nou, sau dela 21 martie stil vechiu) luându-se înainte materiile unui rând, în acest mod precum urmează să vor ține, și:

- I. În 7 aprilie s. n. Istoria Biblică cu Cathetica, deci în zilele următoare afară de S. S. Dumenicii și Sărbătorii vor urmă:
- II. Pedagogia și Metodica într'o zi.
- III. Aritmetica, și într'unul și într'altul curs în altă zi.
- IV. Gramatica Românească cu Epistolografia în ziua următoare.
- V. Geografia, Matematica dimpreună cu Fizica iarăș în altă zi.
- VI. Istoria țării Ungurești, cu știința Mătăsii așijderea.
- VII. Limba Nemțească, Ungurească și Sârbească, nu într'alt chip; deci mai pe urmă:
- VIII. Cântarea cu Tipiconul la olaltă.

Carea încheiere pentru urmarea întregii împliniri cu aceste tuturor Tinerilor a Schoalelor Preparande să face cunoscută.

Datu-s'au în Aradul-Vechiu în 10 Martie 1824 după Cal. vechiu.

Prin profesorul și actuarul
Consesului

Alexandru Gavra m. p.⁷⁾

La finea anului sau a semestrului de „vară”:

Preparanzilor!

Vine timpul mergerii voastre către casă, preste puține zile veți fi îmbrătoșați de preaiubiții Părinții Voștri, cari pe voi cu mare dorire de 2 ani încoace vă așteaptă, ca pe dânșii în vârsta bătrânețelor sale pentru trudele și ostenelele cele ne-numerate pentru voi vărsate, în sporiul cel fericit în Preparandie câștigat, să-i mângăiați, ca pre familiile voastre sub fiiască a Voastră apărare să le ocrotiți. Insul prea iubitul Neamul nostru Românesc vă strânge către sânul său, ca vouă spre creștere să vă încredințeze floarea adică tinerimea Neamului. Pânea voastră preaiubiților! este hotărâtă, nu trebuie să vă bateți capetele și să vă frângeți inimile cu ce veți ține viața după ieșire din Preparandie, căci patria V-au hotărât spre învățatorie și cere frumoasele aceste științe, care în timp de doi ani cu ajutorul Preaînduratului D-zeu le-ați cules aice, să le împărțiți cu acei fii ai Neamului, care n'au noroc, au soartea nu-i lasă a străbate la Palestra Pedagogicească; ce mai departe, ca lui Dzeu cucernici și adevărați creștini, înălțatului și Preaputernicului Împărat credincioși supuși, Crăimii vrednice mădulare, Neamului drepti și buni fii să creșteți. — Aceste fiilor! de aici înainte până la apusul vieții voastre cea mai sfântă a Voastră datorință va fi. — Carii din preparanți vor fi vrednici spre scopul numit? Preste puține zile următoarele examene vor arată; la ace-

ste Examenuri Domni învățați din to locurile vor fi chemați, cari cu un cuget cu o inimă drept vor judecă despre p tarea voastră cea morală și despre spor cu care V-ați adăpat. Indemnul cel cu să vă povățuiască către darea răspun rilor celor scholastice; Duhul cel sfânt se pogoară peste voi și să vă dește mintea.

Pomenitele Examenuri vor ține d 29/17 august a. c. până 13/1 septem deschis anului 1825 după rândul prec urmează:

- I. Istoria Biblică cu Catihetica, deci în lele următoare afară de S. S. Dumineci și S bători vor urmă:
- II. Pedagogia cu Matematica într'o zi.
- III. Aritmetica și într'unul și într'altul c în altă zi.
- IV. Gramatica Românească cu Epistolog fia în ziua următoare.
- V. Ceografia, Fizică împreună cu Polif iarăș în altă zi.
- VI. Istoria Țării Ungurești cu Știința M tăsii așijderea.
- VII. Limba Nemțească, Ungurească și S bească un într'alt chip; deci mai pe urmă:
- VIII. Cântarea și Tipiconul la olaltă.
- IX. În 12 sept. (30 aug.) va urmă Mu mită lui Dumnezeu ce publice în Biserica Ioan să va ține; apoi
- X În 12 sept. (31 aug.) Anului 1825 m gerea acasă să va îngădui.

Carea înștiințare pentru urmarea întreg împliniri cu aceste tuturor Tinerilor a Schoalei Preparande de aici să face cunoscută.

Datu-s'au din Consesul Litteraricesc a Cr eștilor Scholi Preparande Românești în Arad Vechiu în 22 August (10 Iulie)⁸⁾ ținut.

Prin Profesorul și Actuarul
Consesului

Alexandru Gavra m. p.⁹⁾

(Va urma.)
¹⁾ Rescriptele lui Nestorovici, din 24 noevmre 1812 și 5 aug. 1815 Nr. 248 Prot. act. cons. 1812, Nr. 7, 1815 Nr. 69, 1840, Nr. 36, 1844, Nr. 29. — ²⁾ Prot. act. cof 1845, Nr. 43 și 52 Rescriptul lui Gyurkovich din 13 iu 1845, Nr. 732 — ³⁾ Nici elevilor — lucru natural — c le erau pe plac și nu le dădeau importanța cuvenită. ⁴⁾ examenul „mensural” din 11 maiu st. n. 1840, într profesorii în cursul a' II-lea afiară sala aproape goa. ⁵⁾ Facându-se investigație în ziua următoare și citați în inculpații în fața „consesului” nu se prea scuzară, ci c clară „simplaminte” că au stat toată ziua înainte ca comitatului, unde era legat de un stâlp în curte un deit vent pentru a-și primi în aceeași zi judecata statarială moarte pe furci (spânzurate), privind criminalul și ex cutarea lui. Neglijența fu pedepsită cu afișarea numel pe „tabla cea neagră” și o dojeană din partea inspec rului. (Prot. act. cons. 1840, Nr. 36 Rescriptul lui Tem vâry, 14 iunie 1840, Nr. 164. Lakatos Qutó: Arad töt nete Tom II. pag. 163-164). — ⁶⁾ Prot. act. cons. 182 Nr. 62, 1823, Nr. 23, 1832, Nr. 40. — ⁷⁾ Acta-consesual 1822 Nr. 62 — ⁸⁾ Rescriptul lui Nestorovici, 27 dec 18 Nr. 459/470. — ⁹⁾ Rescriptul lui Nestorovici, 28 iulie 18 Nr. 211 — ¹⁰⁾ Prot. act. cons. 1843, Nr. 43. — ¹¹⁾ Ad consensualia 1824, Nr. 13. — ¹²⁾ Datul de „22 Aug.” e g șit, probabil la copiare. — ¹³⁾ Acta consensualia 18 Nr. 86.

Literatura veche gramatică.

(Urmare.)

Gramatica Loga, Buda, 1822.

Constantin Diaconovici Loga, la anul 182 a tipărit o gramatică românească cu litere cir la Buda. Are 206 pagini. După gramatica această — cum se va vede în capitolul următor — și-a compus pe a sa latină-română, episcop Gherlei Ioan Alexi.

Cartea lui Loga s'a folosit ca manual de școală, pentru cei cari se pregăteau de învăț tori până la anul 1852.

Titlul: „Gramatica românească pentru dreptarea tinerilor acum întâia oară lucrată p Constantin Diaconovici Loga al școalelor prep rande românești din Arad profesor, la Buda c crăiasca tipografie a universității Ungariei 1822”

Definițiunea gramaticii la Loga sună: „Gra matica este acea învățatură care ne învaț ceti, drept a scrie și vorbi după firea limbii” În prefața din 10 Martie 1822, opul e de dicat patronului său, sârbului Uroș Nestorovic

consilier regesc și inspector „tuturor școalelor nației românești și sârbești”, cu următorul nostim encomiu:

Sosind primăvara luminării neamurilor bisericii Răsăritului, celor ce se află sub fericitul Schiptru al Casei Austriei, Măria Ta Domnule Crăesc consilier ca un stâlp plin de razele luminii stai strălucind între aceste neamuri; cel ce cu înțelepciune ocârmuește șase directoraturi:

Directoratul Budei cu 40 școli, Timișorii cu 180 școli, Caransebeșului cu 238 de școli, Orăzii mari cu 416 de școli, Baciului cu 66 de școli, Sremului și al Slavonii cu 93 de școli.

Afară de acestea încă două școli preparande prin orânduiele Tale capătă putere, precum una în Arad, pentru Români, și alta în Sombor pentru Sârbi... Nespusă este purtarea de grijă a Măriei Tale cel ce cu necurmate ostenele ziua și noaptea lucrezi, de a ține această sfântă întocmire în bună stare.

Acum de așa aveă puterea grăirii ca Cicero și dulceața cuvântării ca Demostene, cred, că încă n'as putea din destul vădi laudele Tale, de cari te-ai învrednicit. Multe daruri strălucesc în sufletul Tău, că prin învățături cauți a lumina mintea tinerilor și a îmbunătăți inima lor cea crudă; să capete înălțatul împărat supuși credincioși, Patria locuitori buni și vrednici, iară părinții fii ascultători, că numai prin unii ca aceștia, se aduce fericire societății omenești.

Loga mai spune în introducere, că deja de 10 ani slujește în Arad: „la catedra gramaticii, stilului și a cântării besearicești în școalele preparande”.

Gramatica se divide în 5 părți: ortoepia grăire dreaptă, ortografie scrisoare dreaptă, etimologia deducerea cuvintelor, sintaxa alcătuirea cuvintelor (pg. 158—201) și prosodia măsura tonului (201—206).

Loga scrie prepoziția neseparată de pronume, pe aceasta iarăș în una cu verbul și cu gerundiul, apoi leagă prepoziția de infinitiv: *ale* spune; *fi*am crezut; *supunându-se* acetii; *avorbi*; *ascrie*; *adeplini*.

Despre genul neutru scrie: care plasă de nume, limba românească neavând, pentru *adeplini* înțelesul lui, unde se cere, acolo primește cel femeesc (45—6).

Intrebuințează 39 de litere; sunătoare și nesunătoare: vocale, consonante. La nasale, palatale, labiale, guturale și dentale, le zice neaoș românește: gâtoase, buzoase, dintoase, limboase. Diftongii: sunătoarele cele alcătuite.

Coma o numește opritoare, punctul odihnitore, parenteza cuprinzătoare, semnul strigării chemătoare, sau minunătoare, ghilemele aducătoare.

Pentru întonare uzază de mai multe semne. Zice să scriem ca nemții substantivele cu inițiale mari. Alfabetul latin, spune, ca toți cei vechi că fu înlocuit cu cel chirilic pe la 1440. Sunetul obtuz *ă*, e anterior lui *â*. La mijlocul cuvântului să se scrie cu *â*, la începutul cuvântului cu *ă*.

Recomandă iarăș foarte corect, ca să întrebuințăm în grai și în scrisoare formele: jude, jos, în loc de istoricele giude, gios, apoi genunche și jenuche. Ca și înaintașii săi admite numai declinarea (ii zice aplecare) articolului, nu și a numelui (substantivului=înfințătoarei). Recunoaște numai două declinări: masculină și feminină. Pentru una fiecare apoi pune trei paradigme.

La adiective le zice însușitoare; compararea lor e cumpănarea; gradurile trei: șezătoare, cumpânitoare și covârșitoare.

La formarea cuvintelor invoacă exemple din dialectul macedo-român, după gramatica lui Boiadgi. La nominaliv, gen. le zice numitorul, născătorul, dătătorul, păritorul, chemătorul și luătorul.

La pronumele personale le zice fâtești: dânsul, dânsa, la macedoneni nânsul, nânsa. Pronumele demonstrativ arătător, acestas, acelaș, la macedoneni ațest, ațele, sau aist, ațele.

Imitând pe Paul Iorgoviciu arată, cum se pot face verbe simple, verbe compuse, dacă le legăm inseparabil cu prepoziții: „de creșterea limbii prin înmulțirea verburilor”; d. e. adorm din dorm, strămut din mut și stră etc.

Despre participii și adverb zice, că scurtează, ori înfrumusețează graiul: „Iubitorul de Dumnezeu sau cel ce iubește pe Dumnezeu Petru se poartă ca un domn—se poartă domnește”.

Coniuncțiilor le zice „cjugțiile”.

În lexică apoi își dă pe față bănățenismul său. Zice și scrie steua, turtureua; luvăm, luvați (luăm, luați), luvam (imperfect, luam) (pg. 124).

Relevez, că în Bănat până azi se pronunță: steuă, șeuă, purceuă, turtureuă, cureuă, neuă, mârgeuă. Tot așa și în dialectul macedonean, Afară de P. Maior, Mihelțan și Circa, toți gramaticii noștri până la Lambrior și Tiktin, țineau, că acest *u* e numai un adaus eufonic al cuvântului și nu parte veche organică și constitutivă de corpul cuvântului.

În urma lui Lambrior și Tiktin azi e cert, că *u* e parte integrantă și constituantă a cuvântului și pe vremea occură atât în forma articulată, cât și în cea nearticulată a substantivelor din vorbă. Acest *u* azi e păstrat de limba literară numai pentru cazul, că cuvântul e articulat, d. e. mârgeua aceasta, neua mare).

Uneori la verbe mestecă formele literare, cu formele provinciale bănățene și macedonene.

Propozițiunea Loga o chiamă încheietură. Constă din subiect, predicat și ojet (subiect-obiect).

Loga e cevaș mai original în compunerea gramaticii sale, ca Radu Tempea! Cu toate astea dl. Iorga o cvalifică: „o simplă culegere de reguli, fără pretenții de originalitate sau de reformă”.

Afară de gramatica din cestiuene, Loga a mai scris încă alte vro 10 opere: teologhice, filologice și istorice, din cari patru au rămas în manuscris. Celialalte toate bine fură imprimate la Buda între anii 1818—1836.

El a umblat tare mult să și poată tipări toate lucrările sale. Scrie el „am sosit primăvara luminii neamului... în limba maicii să ne luminăm... toți dimpreună să dăm, că toți la oaltă facem un neam... Așa se zidește altarul neamului și din darurile a mai multora se aduc jertfele luminării”. Ci nu se afla atunci, precum nu se află nici az, oameni, cari să poată, ori dacă pot să voească a purta chelciugul tipăriului.

Loga a voit să și tipărească gramatica în anul 1818, la oaltă cu alte lucrări ale sale, dar Petru Maior, care era cenzor pe acea vreme la Buda, din rivalitate literară și filologică, a făcut ce a făcut și a amânat tipărirea patru ani, publicând el în 1818 opul Ortografia limbei române. Gramatica lui Loga se tipărește apoi îndată ce Maior închise ochii.

Gramatica lui Loga o are dl. Gherga din Lugoj, la poz. 388 și biblioteca protopopească gr.-cat. din Jâbel, poz. 210.

Autorul s'a născut în 1 November 1770 la Caransebeș. Cursul secundar l-a făcut în Lugoj drepturile le-a absolvat în Pesta. Dânsul a fost primul învățător și cantor român la școala grecească de acolo. A purtat diferite funcțiuni, dar firea sa a înclinat fatal numai spre dascălie.

Are neperitor merit pentru trezirea și hrănirea simțului național românesc la macedoromâni noștri din capitală și de airea din Ungaria și Ardeal. Din pricina că a introdus în strănă cântarea românească a trebuit să părăsească postul avut și tocmai la timp fericit inaugurându-se școala normală — preparandia — din Arad, a fost instituit acolo pentru disciplinele gramaticii și stilului român, cant și tipic. Mai târziu propunea pedagogia și metodică. În 1830 în vederea vrednicilor rari câștigate pe tărâmul spinos al educării și instruirii mai multor generații de învățători devotați, fu promovat de director al școalelor naționale din regimentul românesc bănatic și din districtul batalionului sârbesc bănatic de graniță până la fluviul Dunărea.

Pe vremea cât a petrecut în Arad a desfășurat și o activitate extrașcolară, cum s'ar zice astăzi, foarte binecuvântată din punct de privire al neamului său. A ostenit din samă afară ca toți colegii săi și aiți intelectuali contemporani, întru desrobirea ierarhiei române, de sub jugul rușinos al ortodoxilor sârbi.

În respectul acesta samănă să fie știut a călca căii mult mai sigure și mai scurte cu alții.

Vorbea și scria cu mare ușurință: românește, nemțește, ungurește, latinește, franțuzește, și sârbește.

A dat des târcoale și prin România, unde a fungat și ca profesor de liceu la Craiova; aici la institutul Otetelișan o fată a sa a mănăto până la directorat, alta a fost aci profesoară.

Cătră sfârșitul vieții s'a retras la locul natal, unde la 12 November 1850 a decedat lin.

A fost astrucat cu mare pompă în biserica din deal, drept recunoștință pentru viața-i atât de folositoare bisericii și națiunii.

La inițiativa reuniunilor învățătoarești, românii bănățeni i-au ridicat un monument frumos la mormânt în Septemvrie 1895.

Loga e din loza lui Vasile Diaconul, carele ca ierodiacon, zugrav și bun cărturar la 1736, pe când Austria era stăpână în Oltenia, a imigrat dela mănăstirea Tismana, la oaltă cu vro 60 familii în Bănat, și au fundat satul Srediștea mică, în aritul Vârșetului. Urmașii acestor coloni și azi se cunosc între bănățenii băștinași numiți frățuți, pe când ei cu mândrie își zic bufani și țărteni.

Un fiu al lui Vasile anume Gheorghe silit după obiceiul vremii de sârbi și a schimbat numele în Diaconovici. Poate că familia Diaconovicilor de azi sunt scoboritori lui Vasile diaconul Tismenii.

(Am folosit: N. Tincu *Velia* Ist. bis. pol. națională a românilor, Sibiu 1865 pg. 198 și 201. Iuliu *Vuia* Școalele române bănățene. Orăștie 1895 p. 121—134, *Idem* Frag. din ist. pedagogicului din Arad, Panciova 1887 p. 12; 34—38. *Iorga* Ist. lit. sec. XVIII o. c. I 518, II 252; 315; 425; 426; 430; 429. *Idem* sec. XIX I 71; II 237. 230. Anuarul ist. pedag. din Arad 1912 p. 23—24 și 163. Almanahul inaugurării monumentului Const. Diaconovici Loga Caransebeș 1899. *Philippide* Ist. limb. și lit. o. c. 155; 158. *Densușianu* o. c. 261. *Popfii* o. c. 231; 232. *Hodoș* o. c. 132; 147. *Popescu* o. c. 62. *Lăzarici* o. c. 111; *Ionașcu* o. c. 2; 3; 81; 93 și 286. *Adamescu* Ist. lit. 1911 o. c. 461. *Idem* Ist. lit. rom. 1913 o. c. 222; 234 și 257. *Vulcan* în Anal. acad. române Buc. 1893 ser. II tom. XIV p. 278—9. Ion *Modrigan* în „Cultura Creștină” Blaj 1916 pg. 19. Gh. *Barfiu* Părți alese din Istoria Transilvaniei, Sibiu 1889 v. I pg. 608).

Gramatica Iancu Văcărescu, 1823.

Iancu Văcărescu, mare logofăt și poet, nepot la poetul și gramaticul lenachiță Văcărescu, a scris cu *litere latinești* o seamă de note gramaticale și însemări lexicale. „Prin litere se naște literatura”, zicea el, iară Eliade în gramatica sa la prefață pg. XXXIII reflectând la acest dicton, scrie, că „dela slove să n'astepte cineva decât numai slovenire”.

Domnul prof. Iancu din Iași a căutat la academia din București după acest manuscris, dar n'a dat de el. Nu se știe unde-i!

Alte date despre acest op n'am aflat.

(*Iorga* Ist. lit. sec. 19. o. c. I p. 39 și 74 și *Ionașcu* I. c. 98).

Gramatica Alexi, Viena, 1826

Ioan Alexi, candidat al statului preotesc, mlrenesc, pentru eparhia Orăzii-mari, a studiat teologia în Viena. Cu timpul a ajuns episcop al nou createi eparhii a Gherlei. Ca absolvent de teologie, a publicat în Viena, la anul 1826 latinește e gramatică a limbii române, pentru a se folosi în școale.

Cartea a fost foarte răspândită între străini, la cari a făcut onoare limbii noastre. Scopul pentru care a fost compusă era, ca străinii să se familiarizeze cât se poate mai lesne și mai temeinic cu limba română.

Din ea a studiat marele filolog englez M. A. Bruce Whyte limba română și a declarat apoi, că: „limba română este cheea cercetărilor asupra originii tuturor limbilor romanice”. Nous voulons parler du daco-roman, ou valaque (tel qu'il est parlé par le peuple, et tel qu'il se montre dans la grammaire d'Alexi) que sans la moindre exagération, nous pourrions appeler la clé du problème dont nous avons entrepris la solution... Non seulement nous reuvenons en toute confiance au dacoroman, comme à la prence la plus directe de notre hypothèse, mais encore nous le choisissons comme devant nous guider infalliblement vers l'origine et les principes essentiels de toute la famille romane”. Histoire des langues Romanes et de leur origine jusqu'au XIV-e siècle. Paris 1841, t. I p. 205 și 215.

Titlul: Gramatica Daco-Romana sive Valachica latinitate donata, aucta, ac in hunc ordinem redacta opera et studio Ioannis Alexi clerici-almae dioceseos gr. cat. Magno Varadinensis in caesareo regio convictu viennensi alumni theologi absoluti. Viennae 1826. Apud bibliopolam Iosephum Geistinger.

Prefața acopere VIII pagini, iar corpul cărții are 336 pagini. E împărțită în trei părți. I parte

cuprinde ortoepia și ortografia. În ortografie urmează sclav pe Petru Maior.

Partea II tratează etimologia și în partea III sintaxa. Ca alți înaintași așa și Alexi latinizează limba română! A studiat și s'a folosit de toți gramaticii noștri anteriori, dar cu deosebire s'a ținut de P. Maior și Loga, pe care așa zicând îl traduce dela pg. 41 înainte până la capăt (vezi prefața p. VII).

Dela pg. 227 înșiră un vocabular românesc-latinesc, despre cuvintele ce se folosesc mai des. Dela pg. 270 dă „dialogi sau forme de vorbitu despre lucrurile quele, que mai adeseori vin' înainte”.

Gramatica se află în colecțiunea Micu-Gherga poz. 30. Apoi în biblioteca protopopească din Jebel, în a universității din Budapesta și în diecezii Lugojului, la catalogul din an 1888 poz. 41. (Enciclopedia o. c. I 105. Lăzărici o. c. 93. Hodoș 147. Densușian Ar. o. c. 261. Moldovan 314. Popfii 243; Șăineanu Ist. filol o. c. 40. Jor-ga lit. sec. 18 o. c. II 317 idem lit. sec. 19. I 71; idem Ist. bis. I. c. II 297. Adamescu Ist. lit. din 1911 o. c. 464 și în cea din 1913 p. 222 și 256. Papiu Iliarian Ist. românilor, Viena 1852. I 208. Ionașcu o. c. 94; 96 și 286 și Dr. At. M. Marienescu în discursul de intrare la academia română despre P. Maior o. c. 37.

Gh. Barițiu Părți alese din Istoria Transilvaniei, Sibiu 1889 v. I pg. 608.)

Gramatica Marghela, Petersburg, 1827.

Boerul din Basarabia Ștefan Marghela, (latinizat Marcella) la anul 1827, tipărește la Petersburg, o gramatică românească în două volume, pentru folosirea în școlile românești din Basarabia.

Șincal în o scrisoare scrisă din Buda la 1808 către Vulcan episcop în Oradea-mare, ne face să sperăm cumcă Cronica sa va fi edată în textul românesc pe spesele lui Marghela.

El e unul dintre cei șase fruntași români, cari în 1821, cu prilejul apariției primei gazete românești, Curierul lui Eliade, scriu din Paris, că e: „mijoc deosebit de a lumina pe fieștecare asupra drepturilor și datoriei sale”.

(Jor-ga Lit. sec. 18. v. II, 214; 223; 276; idem sec. 19, I 115 după Nic. Densușianu, un Răport către academ. din București pg. 208-9)

Gramatica Kómenius, Lemberg, 1828.

La Lemberg în 1828 a publicat Kómenius în nemțește gramatica limbii românești: „Moldo-romanisch in Deutsch“ Lemberg 1828. La 1849 a fost a II oară edată în Cernăuț. (Ionașcu o. c. III nota 2)

Doamna Taică.

„Mult dorite Taică!

„mai departe, iubite Taică, vei ști, că noi nis sănătoși, dar nu prea voioși. Petru al nostru ne-a făcut casa de rușine. Până acuma i-s'a dus vestea, că-i un bețiv, dar acum și-a făcut de cap și pe noi de mirazul lumii.

Vecernia trage. Jocul a stat și feciorii și fetele se răsiră și pe Petru al nostru îl duc jandarmii de napoi. Pe umărul lui o oaie belită de jumătate, abia o ține. Il trec sudorile de greomânt. Foștii lui prietini strigă după el: „Așa-ți trăbă Petre! Aseară n'ai putut, să te duci naibii, să te culci, dacă ai luat-o în căciulă, numa să furi tu oaia lu Baba Lina!”...

Șirele unei fete. Le-a trimis tatălui său la companie. Il încunoștințează, că frate-său ce-a făcut, pe ce cale a plecat și unde o să ajungă.

Petru, copilandru, rămase în zilele astea grele fără stăpân acasă, că mamă-sa n'avea atâta putere, să-l țină n'frâu, iar tatăl său fu înrolat deja la mobilizarea primă.

Așa se vede, că și înainte de război Petruț a fost un băiat desmierdat. Părinții l-au cam lăsat, să se sburde, căci altcum ar fi ascultat povețele mamei sale. Cu Ion, cu Ghiță și cu alți prieteni se ducea Dumineca la bere, în sărbători și căta vin. Nu peste mult, în drum spre țarină, se cobori la „Spitzer“, să tragă la mă-seauă, nainte de dejun. Mai pe ieri, p'alaltăieri cu defu n' buzunar. Azi însă, nu mai duce el răchăia, ci ea pe el în temnița mucedă, unde o să se păscăviască în zilele, cari i-ar fi fost mai dragi între semenii săi.

Câți sunt de ăștia?

Să recunoaștem: Nu numai un Petru avem, nu numai în el arde alcoolul, ci — dureros — am putea zice, în tinerețea noastră de azi, mai în toată este îmbibată otrava alcool.

Alcoolul la mulți le pune straița n' spate la cerșit, pe mulți îi gorgoane în temniți și pe mulți îi face idioți, orbi, schiopi și uscați.

Are o influență imensă. Nu numai asupra individului, ci și asupra urmașilor lui, iar rolul în viața socială este fără limite.

Cineva bea la nceput puțin. Iși pierde capacitatea critice. Nu poate precisa binele de rău, frumosul de urit, nu poate asocia ideile. Va crede, că părerile sale sunt sfinte, pe când e numai amăgirea alcoolului. De judecat judecă în favorul patimii sale. Judecata corectă deci și-o pierde și apoi prefer instinctele și bețivul devine în natura unui dobitoc. Unii sunt furioși, alții pungășesc, comit crime, alții injură scârbos și murdar.

Bețivul este sedus de măguliri. Intotdeauna este expus la diferitele inficieri de boale sexuale. 75% acestor boale în stadiul așa au devenit.

În familia bețivului armonia lipsește. Casa lui nu-i binecuvântată. Amorul natural al părechii trece în bestialitate, căci încrederea pierde și încolțește și crește jaluzia. Sfârșitul familiei sale este tragic. A căzut pradă alcoolului. I-a atacat toate centrele intelectualității și toate părțile organismului fizic, încât devenise tâmpit la minte, slăbănog la corp. Bincînțeleș, unul ca acesta devine în starea cea mai deplorabilă.

Atâta ar fi multămitor, pe lângă stările de azi. Să privim descendenții aceluși nefericit.

Deja în timpurile cele vechi au fost cunoscut „păcatele părinților până la a 3—4 spiță. (Moise, test. vechiu.)

Ziegler, profesorul șviteran, a făcut mai multe experimente cu alcool și embrion (din care se dezvoltă un individ.) 1% alcool împiedică dezvoltarea normală a embrionului. 2—3% urmările sunt schilozenii (orbi, schiopi și uscați și idioți). 3—4% de alcool embrionul este nimic.

În Șviteră, într'un an la „Farșang“ șviteranii și-au petrecut țeapăn.

S'a documentat, că nou născuții de anul acela cei mai mulți deveniră proști. Nu au fost toți, căci embrionul este masculin plus feminin și așa preferă însușirile unuia sau celuilalt. Ori mama, ori tatăl n'a fost alcoolizat, se validează principiile lui Darwin, embrionul antecesoriilor încă își are rolul.

Un alt document, sunt urmările celor douăzeci familii.

Zece au trăit pururea o viață regulată, trează, fără alcool. Urmașii, membrii acestora 80% deveniră normali, iar din membrii celor zece familii alcoolizate au devenit numai 12% normali.

În timpurile antice încă știau urmările alcoolului. Diogenes a zis unui învățăcel, care fusese mai bolomoc: „Fărtate! Și pe tine te-a făcut tatăl tău când a fost beat!”

Urmările beției: în generația primă decadența capacității, fiii acestora au înclinări mari spre beuturi spirituoase, generația a treia este neagră de păcate, comit numeroase crime, iar în spița a patra este degenerare intelectuală și fizică.

Idioții, orbii, schiopii și uscații din naștere aici sufăr păcatele strămoșilor. Vai de copiii, cari au ajuns suferințele pedepselor pentru păcatele părinților. Ei sufăr greu o viață dealungul.

(O mică paranteză. Am zis, că alcool atacă și embrionul. În el este conservată energia individului pe o viață întreagă)

Dacă cineva este plin de energie, plin de viață, acela poate presta, poate imuniza tuturor boalelor. Notez, că organismul fizic contra fiecărui morb formează materie imună și astfel luptă contra atacului venit din partea oareșcărei boale. Când energia nu lipsește fizicul este imun.

Un bețiv nu poate fi imun, căci alcoolul îl împiedică și contribuie și la răspândirea altor boale lipicioase: holera, tuberculoza.

Colera în câteva oare sfârșește cu omul. Vibriionul, bacilul holerei, în câțeva minute se sporește cu miile și cu milioanele. Dacă invadează milioanele acestea de bureți întreg corpul omenesc, ce bine se simte omul.

Un corp sănătos și contra holerei formează materie imună. Prepară astfel de otrăvuri pentru vibriion, cari îl nimicesc. Un corp slăbănog alcoolizat, nu ajuește să prepare otrăvă contra

holerei, ba nici nu poate, căci alcoolul a nimicit grupuri de celule. Cu ele deodată s'a nimicit și profesiunea fiecărui grup și conlucrarea pentru prepararea materiilor imune se oprește. [Astfel holera se sporește în dragă voie.

(Va urmă.)

INFORMAȚIUNI.

Aviz. Aducem la cunoștința clerului și a poporului din dieceză, că pastorala de Sfintele Sărbători ale Învierii Domnului se va trimite numai după înlăturarea greutăților obvenite la tipărirea ei.

AVIZ. Prelegerile la internatul școlii civile gr.-or. rom. din Arad vor reîncepe în 28 Aprilie st. n. — Direcțiunea școlii.

Regina României și copiii Franței. Paris. — Regina României, invitată de sindicatul presei parisiene la matineul care a avut loc la operă în beneficiul copiilor din regiunile liberate, a acceptat invitațiunea și a adresat președintelui sindicatului, scrisoarea următoare:

Domnule Președinte, În fața suferințelor și mizeriilor la care am fost martoră, cu prilejul vizitei mele de curând în regiunile franceze devastate de inamic, mă folosesc de ocaziunea oferită prin frumoasa dv. inițiativă pentru a aduce partea mea de contribuție și ușurare la atâtea dureri, rugându-vă să acceptați pentru opera dv. de ajutorare, suma de 10 mii franci. Războiul care a făcut din Franța, obiectul admirațiunii universale, impune (lipsă în transmitiunea telegramelor) datoriile sacre ale reparațiunii. Maria.

Wilson bolnav. Telegrama din Newyork anunță, că președintele Statelor Unite, Wilson, s'a bolnăvit de influență.

Caruso în Paris. Vestitul cântăreț de operă, Caruso, după o petrecere de mai mulți ani în America, se va reîntoarce în curând la Paris, ca să iee parte activă la festivitățile împreunate cu încheierea conferinței de pace.

Descoperirea unei bande de falsificatori de monetă-hârtie din Chișinău. Prefectura poliției din Chișinău a arestat pe un oarecare Plich pe când voia să vândă patru coale cu bilete-monetă falsificate. Hârțiile falsificate erau ruble. În urma cercetărilor făcute poliția a pus mâna și pe complicele Chipervaser. Este vorba de o înreagă bandă de falsificatori de monetă. Poliția a isbutit să descopere într'o pivniță instalația mașinelor cu care se falsificau biletele. Mașina era pusă n funcțiune de un oarecare Filipov, pe care poliția locală a isbutit de asemenea să-l prindă. Ministerul de finanțe a fost încunoștințat de această bandă de falsificatori.

(*) **Prinderea bolșevicilor din Craiova.** Mecanicul Paraschivescu, dela gara din Orșova, a demascat niște agenți bolșevici din Ungaria, cari voiau să facă propagandă și tulburări în România. Ungurii crezând că este un adept al ideilor comuniste, i-au făgăduit o sumă însemnată de bani ca să împoartă manifeste în țară. S'a prefăcut că primește și a plecat împreună cu cei patru mecanici unguri spre Craiova. În stația Jalnița s'a coborât din vagon, a comunicat șefului de gară că împreună cu el se află și patru bolșevici. Presimțind că vrea să-i denunțe, cei patru unguri au încercat să-l arunce din tren. A intervenit o sentinelă franceză de pe mașină și l'a scăpat. Paraschivescu a fost propus la decorare și i se va acorda o recompensă bănească. — (Dacia.)

Redactor responsabil: **Dr. Teodor Botiș**, profesor

Dr. Cornelia Moga fost asistentă la clinica II-a de interne din Budapesta, aduce la cunoștința onor. public că s'a strămutat la Arad, str. Sina Nr. 1/b, unde ordonează zilnic pentru boale interne și de nervi. Totodată deschide laborator pentru cercetări chimice, bacteriologice, terologice și laborator Röntgen. x—12